

Uygur Sivil Belgelerinden Hareketle Uygurlarda Kefillik Uygulaması

Application of Surety For Uyghurs Based On Uyghur Civil Documents

Oktay DERE*

Makale Geliş Tarihi: 01.07.2022

Makale Kabul Tarihi: 05.03.2023

Özet

Geçmişten günümüze ticarete ödeme yöntemlerinden biri de borçlanma olmuştur. Borçlanma, kişinin aldığı mal veya hizmetin karşılığını daha sonra ödeme taahhüdü olarak tanımlanmaktadır. Borçlanma usulü ile yapılan ticari işlemlerde mal veya hizmeti sağlayan tarafın haklarını güvence altına almak için asıl borçlunun yanında ikincil bir borçluya ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaç sonucu kefillik uygulaması ortaya çıkmıştır. Kefil, asıl borçlunun borcunu ödememesi durumunda borcu ödemeyi taahhüt eden kişidir. Kefil bu taahhüdüyle asıl borçlu ile aynı yükümlülükler altına girmiştir. Uygur sivil belgelerinden olan sözleşmelerden hareketle Uygurlarda borçlanma yöntemiyle ticari işlemlerin ve buna bağlı olarak kefillik uygulamasının oldukça yaygın olduğu görülmüştür. Bu çalışmada Uygur sözleşmelerinde kefilin, kim veya kimler olduğu, hangi durumlarda ve ne şekilde asıl borçlunun borcunu yüklediği, yükümlülüklerinin ne olduğu gibi konular tespit edilip Uygurların ticari hayatında oldukça yaygın olan kefillik uygulamasına ilişkin değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bu çalışmanın, Uygurların ticari ve iktisadi hayatıyla ilgili yapılacak yeni çalışmalara katkı sağlayacağını umuyoruz.

Anahtar sözcükler: ticaret, borçlanma, asıl borçlu, kefil, kefillik uygulaması.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Ankara/Türkiye, oktaydereee@gmail.com.

Application of Surety For Uyghurs Based On Uyghur Civil Documents

Abstract

One of the transactions made in commerce from primary education was not done. After receipt as a commitment to payment. In commercial works carried out by borrowing method, a training is mentioned without being based on goods or services. Talking about the practice of vouching about this need. The surety is the one who undertakes to pay the debt of the debtor's failure to pay his debt. The guarantor is seen as the same thing as this commitment originator. Based on the contract, which is one of the Uyghur civil documents, it is popularized among the Uyghurs as a method of commercial and guarantor practices applied for it. In this study, evaluations will be made on the guarantor practices that will be evaluated, trainings on what is undertaken and how they are consumed, and which are raised for purchase. These people will benefit from new contributions to the trade and economy of the Uyghurs.

Keywords: *trade, borrowing, principal debtor, surety, application of surety.*

Giriş

En eski devirlerden itibaren, toplumlar arasında ticari faaliyetler de var olmuştur. Bu ticari faaliyetler toplum-toplum arasında veya kişi-kişi arasında olmak üzere farklı şekillerle gerçekleşmiştir. Zamanla bu faaliyetlerde iki tarafın da haklarını teminat altına almak için, önceleri sözlü sonra ise yazılı sözleşmeler hazırlanmıştır. Bu sözleşmelerde ticaretin türü, ticareti yapılan mal veya hizmet, ödeme vakti ve şekli gibi çeşitli hususlar belirtilmiştir. Sözleşmeler çoğunlukla ödeme vakti ve şekli sebebiyle hazırlanmıştır. Çünkü ticarete alıcının satıcıya yapması gereken ödeme, çoğu zaman peşin olarak gerçekleşse de kimi zaman da daha sonra ödeme taahhüdü yani borçlanma şeklinde gerçekleşmiştir. Borçlanma sebebiyle hazırlanmış sözleşmelerde bazen sadece asıl borçlunun yer alması yeterli olurken bazen de asıl borçlunun çeşitli sebeplerle ödemeyi yapmaması durumu göze alınarak, asıl borçlunun yanında ikincil bir borçlu da belirtilmiştir. Bu durum, kefillik uygulamasının çıkış noktası olmuştur.

Kefillik veya kefalet Türkçe sözlükte “Birinin borcunu ödememesi veya verdiği sözü yerine getirmemesi durumunda bütün sorumluluğu üzerine alma durumu”¹ şeklinde tanımlanmıştır. Tanımdan hareketle sözleşmelerde asıl borçlunun borcunu ödeme sorumluluğunu alan kişi ikincil borçlu yani kefil olan kişidir. Günümüzde kefil, alacaklı ve borçlu arasında hazırlanan asıl sözleşmede veya asıl sözleşmeye istinaden hazırlanmış farklı bir kefalet sözleşmesinde belirtilebilir. Asıl sözleşmede kefilin yükümlülükleri daha basit ve sınırlı tutulurken kefalet sözleşmelerinde yükümlülükler için bir sınır söz konusu olmayıp istenildiği kadar genişletilebilir. Eski toplumlarda hazırlanmış sözleşmelerde ise kefil, asıl sözleşme içerisinde belirtilmektedir. Kefil, her ne kadar asıl sözleşme içerisinde belirtilmiş olsa da sorumlulukları söz konusu borcun asıl borçlu tarafından ödenmemesi durumunda başlar. Bunun yanı sıra borcun asıl borçlu tarafından ya da kefil tarafından ödendiği durumlarda da tüm sorumlulukları bitmektedir.

¹ Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe Sözlük* (11. bs. 1377). Ankara: TDK Yayınları.

Uygur Sivil Belgeleri

Bu belgeler din dışı konuları içermesi bakımından sivil belgeler olarak adlandırılmıştır. Fin, Rus, İngiliz, Alman, Japon ve Çinli araştırmacıların 20. yüzyılın başlarında Doğu Türkistan'a düzenlediği araştırma gezileri sonucu ortaya çıkan bu belgeler, Uygurların iktisadi, sosyal ve kültürel hayatına dair önemli bilgiler içermektedir. Yazılışları bakımından 13-14.yüzyıla tarihlendirilen sivil belgeler konuları bakımından çok fazla çeşitlilik göstermektedir.

Uygur sivil belgeleri üzerine yapılmış ilk önemli çalışma Uigurische Sprachdenkmaler (1928) adıyla W. Radloff tarafından yapılmıştır. Radloff'un ölümünden sonra öğrencisi S. E. Malov tarafından yayınlanan eserde, Uygurca 128 metin verilmiş ve metinler Almancaya tercüme edilmiştir. Ayrıca eserin sonuna S. E. Malov tarafından Rusça sözlük de eklenmiştir.

Uygur sivil belgeleri üzerine yapılmış önemli çalışmalardan bir diğeri de Nobuo Yamada'ya aittir. Yamada'nın Sammlung Uigurischer Kontrakte adlı eseri 1993 yılında P. Zieme, J. Oda, H. Umemura ve T. Moriyasu tarafından üç cilt halinde yayımlanmıştır. Eserin ilk cildinde Yamada'nın Uygur sivil belgeleri yer alırken ikinci cildinde 121 Uygurca belgenin transkripsiyonlu metni ve Japonca, Almanca tercümelerine yer verilmiştir. Üçüncü ciltte ise, ikinci ciltte yer alan belgelerden 119 tanesinin tıpkıbasımı bulunmaktadır (Yılmaz, 2020: 252).

Introduction to Uighur Civil Documents of East Turkestan adıyla 1975 yılında L. V. Clark tarafından hazırlanmış doktora tezi de Uygur sivil belgeleri üzerine yapılmış önemli çalışmalardandır. Altı bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde Uygur siyasi tarihine ilişkin bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde, Uygur sivil belgelerinin keşfi, buldukları koleksiyonlar ve belgeler üzerine yapılan çalışmalara değinilmiştir. Üçüncü bölümde belgeler, düzenleniş şekli, tarihleri, dil özellikleri vb. açılardan incelenmiştir. Dördüncü bölümde belgeler, düzenleniş şekline göre sınıflandırılmıştır. Beşinci bölümde belgeler stilistik açıdan incelenmiş ve belgelerdeki tasdik unsurları değerlendirilmiştir. Son bölümde de Uygur sivil belgelerinin tanımı ve tasnifi yapılmıştır. (Özyetgin, 2014: 23-24)

Ülkemizde ise Uygur sivil belgeleri üzerine ilk çalışmalar A. Caferoğlu ve R. R. Arat tarafından yapılmıştır. Caferoğlu, Uygurlarda Hukuk ve Maliye İstilahları (1934) adlı çalışmasında, belgelerin bulunuşu, konusu, içeriği ile bazı hukuki ve mali terimlerin kökenlerine ilişkin önemli bilgiler vermektedir. Arat'ın Eski Türk Hukuk Vesikaları (1964) adlı çalışması da Uygur sivil belgeleri üzerine yapılmış ilk tasnif çalışmalarından biri olması bakımından oldukça önemlidir.

Söz ettiğimiz bu birkaç çalışma dışında dünyada ve ülkemizde Uygur sivil belgeleri üzerine birçok önemli makale, tez, kitap çalışması yapılmış ve yapılmaya da devam etmektedir.

Sivil belgeler üzerinde çalışan araştırmacılar bu belgeleri;

I. Resmî Belgeler

1. Yönetmelikler ve idare yönetmelikleri
2. Diplomatik mektuplar
3. Sertifikalar ve lisanslar
4. Makbuzlar
5. Dilekçeler

6. Raporlar
7. Sicil ve listeler
8. Dualar
9. Karışık belgeler
- II. Özel Belgeler
 1. Sözleşmeler
 2. Makbuzlar
 3. Mektuplar ve hesaplar
 4. Sicil ve listeler
 5. Dualar
 6. Çeşitli konular şeklinde sınıflandırılmıştır (Özyetgin, 2014: 20).

Kefillik uygulamasına ilişkin bilgiler, Uygur sivil belgelerinden sözleşmeler içerisinde yer almaktadır. Bu çalışmada Uygur sözleşmelerinde kefilin, kim veya kimler olduğu, hangi durumlarda ve ne şekilde asıl borçlunun borcunu yüklediği, yükümlülüklerinin ne olduğu tespit edilip Uygurlarda oldukça yaygın olan kefillik uygulamasına ilişkin değerlendirmelerde bulunulmuştur.

1. Uygurlarda Kefillik Uygulaması

1.1. Kefillğe Zemin Hazırlayan Sebepler

Kefilin yükümlülüklerinin, asıl borçlunun borcunu ödememesi durumunda başladığını yukarıda belirtmiştik. Uygur sözleşmelerinde ise ayrıca asıl borçlunun ödeme yapmamasına veya yapamamasına sebep olan durumlar da belirtilmiş ve durumlarda yükümlülük kefile yüklenmiştir. Uygur sözleşmelerinde asıl borçlunun borcunu ödemesine engel olan sebepler, asıl borçlunun ortadan kaybolması, ödeme zamanı başka bir yerde olması veya vefatı şeklinde belirtilmiştir.

1.1.1. Asıl Borçlunun Kaybolması

Asıl borçlunun ortadan kaybolması durumu sözleşmelerde, *örü kudı bol-* ifadesi ile belirtilmiştir. Bu ifadeye araştırmacılar tarafından çeşitli anlamlar verilmiştir. Zieme'nin, *örü kudı bolsar men* cümlesini “ister kuzeyde, ister güneyde olayım” şeklinde açıklamasından yola çıkan Tuguşeva, *örü kudı bol-* ifadesini “yukarı ya da aşağıda, kuzeyde ya da güneyde ol-” şeklinde açıklamaktadır (Tuguşeva, 2013: 41). Sadikov ise çalışmasında bu iki araştırmacının da görüşünü reddetmiş, daha sonra *örü kudı bol-* ifadesine “yukarı aşağı olmak, yoksulluğa düşmek, hiçbir şeysiz kalmak” ve “ölmek” anlamlarını vermiştir (Sadikov, 2019: 88). Bize göre Sadikov'un tespitleri de hatalıdır çünkü Sadikov ifadeyi oluşturan *örü* ve *kudı* sözcüklerini ayrı ayrı ele almış ve oradan hareketle *örü kudı bol-* ifadesini anlamlandırmıştır. Oysa bir kalıp ifadeyi oluşturan sözcükler müstakil olarak farklı bir anlam taşısa da, kalıp ifade içerisinde anlam değişmesi yaşayarak ortak bir anlamı işaret edebilirler. Dolayısıyla *örü kudı bol-* kalıp ifadesinin bir bütün olarak değerlendirilmesinin ve “kaybolmak” şeklinde anlamlandırılmasının daha doğru olacağı kanaatindeyiz.

berginçä örü kudı bolsarm(ä)n inim biläy köni berzün (SI Kr. IV/329).

“Verinceye kadar kaybolursam, küçük erkek kardeşim Biley doğru bir şekilde versin.”

1.1.2. Asıl Borçlunun Ödeme Zamanı Başka Bir Yerde Olması

Asıl borçlunun ödeme zamanı başka bir yerde olması durumu sözleşmelerde, içtin taşın bol- ve içtin taşın bar yok bol- ifadeleri ile karşılanmıştır. Bazı araştırmacılar bu ifadenin “ortadan kaybolmak, kaçmak” anlamlarında olduğunu belirtmiştir (Keskin, 2020: 675). Bize göre bu ifadeyle, asıl borçlunun, ödeme zamanında borcun yapıldığı yerden farklı bir yerde olması kastedilmiştir.

toñuz yıl aram ay altı otuz-ka maña ögrünç-[k]ä ötünü böz k(ä)rg(ä)k bolup akıl-ta tört ton-luk böz ötünü altum bu böz-ni säkizinc ay-nıñ beş y(e)g(i)rmi-kä tamga karı-sı üz-ä on ikirär karı ton-luk böz köni berür-m(ä)n berginçä iştin taşın bolsar-m(ä)n oglum kumar kay-a ävtäkilär birlä köni berzün (U 9000).

“Domuz yılı birinci ayın yirmi altısında bana, Ögrünç’e borç böz gerekli olup Akıl’dan dört elbiselik bözü borç aldım. Bu bözü sekizinci ayın on beşinde damga ölçüsüyle on ikişer elbiselik bözü doğru bir şekilde veririm. Verinceye kadar içerde veya dışarda (farklı bir yerde) olursam oğlum Kumar Kaya evdekiler ile birlikte doğru bir şekilde versin.”

bu bitig-däki çav-nı berginçä biz enç buk-a arug içtin taşın bar yok bolsar-biz birlä alguçı tuñsü taypaosın m(ä)n enç buka-nıñ inim äsän m(ä)n arug-nıñ oglum kar-a tugma-ä ikägü bu bitig-täki çav-nı bitig yosunça nägü-kä-m-ä tıtamayın çam-sız köni berür-biz (U 9181).

“Bu sözleşmedeki çavı verene kadar biz Enç Buka ve Arug, içerde veya dışarda (farklı bir yerde) olursa, müşterek borçlu ve kefil olarak ben Enç Buka’nın küçük erkek kardeşi, ben Arug’ın oğlu Kara Tugma ikimiz bu sözleşmedeki çavı, sözleşme gereğince hiçbir bahane aramadan tartışmasız doğru bir şekilde veririz.”

1.1.3. Asıl Borçlunun Vefat Etmesi

Günümüz yasalarına göre asıl borçlu, borcunu ödemedi vefat ederse artık borcun ödenmesinden kefil sorumludur. Kefilin vefat etmesi durumunda ise borca ilişkin sorumluluklar kefilin mirasçılara geçmektedir. Uygur sözleşmelerinde de durum aynıdır. Bu sözleşmelerde, asıl borçlunun vefat etmesi durumu *bar yok bol-* ifadesiyle anlatılmıştır.

berginçä bar yok bolsar-m(ä)n arıg tegin ävtäkilär birlä köni berzün (U 5264).

“Verinceye kadar ölürsem Arıg Tegin evdekiler ile birlikte doğru bir şekilde versin.”
berginçä bar yok bols-a m(ä)n oglum kar-a kuş äv-täki-lär birlä köni berzün-lär (U 9191).

“Verinceye kadar ölürsem oğlum Kara Kuş evdekiler ile birlikte doğru şekilde versinler.”

berginçä bar yok bols(a)r m(ä)n nom kulı äv-täki-l(ä)r birlä köni berzün-lär (U5260).

“Verinceye kadar ölürsem Nom Kulı evdekilerle birlikte doğru bir şekilde versinler.”

1.2. Sözleşmede Kefil Olan Kişinin Belirtilmesi

Sözleşmelerde kefil olan kişinin belirtilmesi, alacaklının, haklarını bir nevi teminat altına alması ve asıl borçluya duyduğu güven duygusunun sağlamlaştırılması açısından önemli görülmektedir. Uygur sözleşmelerinde, kefil olan kişi iki farklı şekilde belirtilmiştir. Bunlar, kefil olan kişinin, kendinin kefil olduğunu beyan etmesi ve kefil olan kişinin asıl borçlu tarafından beyan edilmesidir.

1.2.1. Kefil Olan Kişinin, Kendisinin Kefil Olduğunu Beyan Etmesi

Kefil olan kişinin, kendisinin kefil olduğunu beyan ettiği sözleşmelerde, kefilin adından önce *alguçı, tuşsü* (< Çin. 同取 tong qu), *taypaşın* (< Çin. 代保人 dài bǎo rén) ve *paoşın* (< Çin. 保人 bǎo rén) terimleri karşımıza çıkmaktadır, bu terimler sırasıyla “müşterek borçlu” (*alguçı, tuşsü*) ve “kefil” (*taypaşın, paoşın*) anlamlarına karşılık gelmektedir (Keskin, 2021: 256-257). Bahsedilen terimler, diğer sözleşmelerde yer almayıp, sadece kefil olan kişinin, kendisinin kefil olduğunu beyan ettiği sözleşmelerde bulunmaktadır. Ayrıca “müşterek borçlu” anlamına gelen *alguçı ve tuşsü* kelimeleri, kefilin, asıl borçluya eşdeğer olduğunu belirtmesi bakımından önemlidir.

bu bitig-däki çav-nı berginçä biz enç buk-a arug iştin taştın bar yok bolsar-biz birlä alguçı tuşsü taypaşın m(ä)n enç buka-nıñ inim äsän m(ä)n arug-nıñ oglum kar-a tugm-a ikägü bu bitig-täki çav-nı bitig yosunça nägü-kä-m-ä tıltamayın çam-sız köni berür-biz (U 9181).

“Bu sözleşmedeki çavı verene kadar biz Enç Buka ve Arug, içerde veya dışarda (farklı bir yerde) olursa, müşterek borçlu ve kefil olarak ben Enç Buka’nın küçük erkek kardeşi, ben Arug’un oğlu Kara Tugma ikimiz bu sözleşmedeki çavı, sözleşme gereğince hiçbir bahane aramadan tartışmasız doğru bir şekilde veririz.”

bu nişan m(ä)n paoşın äsän-niñ ol. / bu nişan m(ä)n paoşın kar-a tugm-a-nıñ ol (U 9181).

“Bu mühür ben, kefil Esen’indir. / Bu mühür ben, kefil Kara Tugma’nındır.”

1.2.2. Kefil Olan Kişinin Asıl Borçlu Tarafından Beyan Edilmesi

Uygur sözleşmelerin büyük bir bölümünde kefil olan kişi, asıl borçlu tarafından belirtilmektedir. Bu sözleşmelerde, kefil olan kişinin asıl borçlunun beyanı ile belirtilmiş olması, kefil olarak belirtilen kişinin sözleşme hazırlandığı esnada orada olmadığı ihtimalini de akla getirmektedir.

bergünçä bar yok bolsar m(ä)n inim kaşuk äv-t(ä)ki-lär birlä köni berzün-lär (U 5259).

“Verinceye kadar ölürsem, küçük erkek kardeşim Kaşuk evdekiler ile birlikte doğru bir şekilde versinler.”

bergünçä bar yok bolsar m(ä)n oglum temür buk-a äv-täki-lär birlä köni berzün-l(ä)r (U 5262).

“Verinceye kadar ölürsem, oğlum Temür Buka evdekilerle birlikte doğru bir şekilde versinler.”

bergünçä <bar> yok bolsar m(ä)n kişim tözün köni berzün (U 5230).

“Verinceye kadar ölürsem karım Tözün doğru bir şekilde versin.”

1.3. Kefil Olarak Beyan Edilen Kişiler

Günümüz sözleşmelerinde kefil olacak kişinin maddi durumu, gelir beyanı, taşınmaza sahip olup olmadığı gibi çeşitli özelliklere dikkat edilse de kefilin asıl borçluya yakınlık derecesi çoğunlukla göz ardı edilmektedir. Dolayısıyla günümüz sözleşmelerinde herhangi bir kişi maddi açıdan gerekli koşulları sağlıyorsa, aralarında yakınlık derecesi bulunmasa bile herhangi bir kişinin borcunu yüklenebilir yani o kişiye kefil olabilir. Uygur sözleşmelerinde ise durum aşağı yukarı benzerdir. Çünkü Uygur sözleşmelerinde bazı kefillerin yakınlık derecesi belirtilirken bazılarının ise sadece isim ile bahsedilen üçüncü kişiler olduğu görülmektedir. Uygur sözleşmelerinin büyük bir bölümünde kefil, asıl borçlunun birinci dereceden yakını (çocuk, kardeş, eş) olmaktadır. Kefilin asıl borçlu tarafından beyan edilerek yapılan sözleşmelerde, öncelikle kefilin asıl borçluya yakınlık derecesi, sonra adı ve ardından *ävtäkilär* “evdekiler” ifadesi belirtilmiştir. Bu şekilde hazırlanan sözleşmelerde kefilin asıl borçluya yakınlık derecesi ve kefilin isminin ayrıca belirtilmiş olması tamamen, alacaklıya güven vermek ve haklarının teminat altına alındığını göstermek içindir. Kefilin asıl borçluya yakınlık derecesi ve ismi belirtildikten sonra *ävtäkilär* “evdekiler” ifadesinin kullanılmasıyla da borç, kefile birlikte tüm hane halkına da yüklenmiştir. Bunun sebebi ise farklı sebeplerden dolayı asıl borçlu gibi kefilin de borcu ödememe durumunda, alacaklıya borcu ödeyecek farklı kişilerin de bulunduğu belirtmektir.

Kefilin asıl borçluya yakınlık derecesi + ismi + hane halkı (evdekiler)

↓ ↓ ↓
oğlum + *temür buka* + *ävtäkilär*

Bunun yanı sıra bazı sözleşmelerde özellikle bir kefil belirtilmeyip, *ävtäkilär* “evdekiler” ifadesinin tek başına kullanıldığı ya da bu ifadenin kullanılmayıp sadece kefilin belirtildiği de görülmektedir.

1.4. Kefilin Yükümlülükleri ve Karşılaşacağı Güçlükler

Kefil olan kişi kefilliğinin beyan edildiği andan itibaren asıl borçluyla aynı yükümlülüklerden sorumludur denebilir. Ancak kefilin asıl yükümlükleri, asıl borçlunun borcunu ödememesi durumunda başlar. Asıl borçlunun borcunu ödememesi durumunda, daha önce borcun ödenmemesi durumunda kendisinin ödeyeceğini taahhüt eden kişiye yani kefile başvurulmaktadır. Bu durumda kefil, asıl borçlunun borcunun tamamını ödemekle mükelleftir. Uygur sözleşmelerinde de durum bu şekilde gerçekleşmektedir. Bu sözleşmelerde borcun tamamının ödenmesi kastedilerek *köni* (doğru, doğru bir şekilde) ifadesi kullanılmıştır. Bu ifadeyle asıl borçlunun borcunun miktarıyla, kefilin ödemekle yükümlü olduğu miktarın aynı olması, eksik veya hatalı ödeme yapılmaması gerektiği vurgulanmıştır.

Kefilin karşılaşacağı en büyük güçlük, asıl borçlunun borcuna faiz uygulanmasıdır. Çünkü asıl borca faiz uygulandığı takdirde kefilin ödemeyi yüklediği borç miktarı da artacaktır. Uygur sözleşmelerinde asıl borçlunun ödemeyi geciktirmesi durumu *bermädin käçürsär* (vermeden geçirirse) ifadesiyle anlatılmıştır. Bu durum gerçekleştiğinde asıl borçlunun, borcunu faiziyle ödeyeceği, ödeme yapmaması durumunda ise kefilin borcu faiziyle ödeyeceği belirtilmiştir.

bermädin käçürs(ü)r-m(ä)n el y(a)ñın-ça tüşi bilä köni berzün-lär berginçä bar yok bolsar-m(ä)n inim barçakı äv-täki-lär bilä köni berzün-lär (U 5254).

“Vermeden geçirirsem ülkeye göre faiziyle doğru bir şekilde versinler. Verinceye kadar ölürsem küçük erkek kardeşim Barçakı, evdekilerle birlikte doğru bir şekilde versinler.”

1.5. Kefilliğin Son Bulması

Günümüzde hazırlanan sözleşmelerde kefilliğin son bulması çeşitli şekillerde gerçekleşmektedir. Bunlar içerisinde en yaygın olanı asıl borçlunun borcunu zamanında ve eksiksiz bir şekilde ödemesidir. Uygur sözleşmelerinde ise kefilliğin ne şekilde son bulacağına ilişkin bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak asıl borçlunun borcunu ödemesiyle, asıl borçlunun yükümlülükleri gibi kefilin de yükümlülükleri ortadan kalkmaktadır. Dolayısıyla Uygur sözleşmelerinde kefilliğin günümüzdeki gibi asıl borçlunun borcunu ödemesiyle son bulduğu söylenebilir.

Sonuç

Kısaca bir kişinin borcunu ödememesi durumunda başka bir kişinin, onun borcunu ödemeyi taahhüt etmesi şeklinde tanımlayabileceğimiz kefillik, toplumlarda ticaretin başladığı ilk anlardan itibaren uygulanmaya başlamıştır. Türklerin ilk ticari belgelerinden sayılabilecek Uygur sivil belgeleri de kefillik uygulaması açısından önemli bilgiler barındırmakla birlikte kefillik, Uygurlarda yaygın bir şekilde uygulanmıştır. Uygurlarda kefillik uygulamasının ortaya çıkmasına asıl borçlunun kaybolması, asıl borçlunun ödeme zamanı başka bir yerde olması ve asıl borçlunun vefatı gibi durumlar sebep olmuştur. Sözleşmelerde bu durumları anlatmak için *örü kudi bol-*, *içtin taştın bol-*, *içtin taştın bar yok bol-*, *bar yok bol-* ifadeleri kullanılmıştır.

Sözleşmelerde kefilin belirtilmesi, kefil olan kişinin, kendisinin kefil olduğunu beyan etmesi ve kefil olan kişinin asıl borçlu tarafından beyan edilmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Kefil olan kişinin asıl borçlu tarafından beyan edildiği sözleşmelerde kefil için özel bir terim kullanılmazken, kefil olan kişinin, kendisinin kefil olduğunu beyan ettiği sözleşmelerde kefil için *alguçı*, *tuşü*, *taypaoşın*, *paoşın* gibi terimlerin kullanıldığı görülmüştür. Sözleşmelerde kefil olarak belirtilen kişinin, asıl borçlunun birinci dereceden yakını olabildiği gibi yakınlık derecesi belirtilmeyen üçüncü bir kişi de olabildiği anlaşılmıştır. Bazı sözleşmelerde ise kefilin özellikle belirtilmesinin yanı sıra *ävtäkilär* ifadesi kullanılarak kefilin yanı sıra borç hane halkına da yüklenmiş olup bazılarında ise kefil belirtilmeyip borç, *ävtäkilär* ifadesiyle doğrudan hane halkına yüklenmiştir.

Taahhüdüyle, asıl borçlunun borcunu yüklenen kefil, asıl borçlu ile eşit yükümlülüklerle sahiptir. Ayrıca sözleşmelerde, *bermädin kächürsär* ifadesiyle asıl borçlunun borcunu zamanında ödememesi durumu kastedilmiş ve ödeme yapılmadığı takdirde borca faiz uygulanacağı belirtilmiştir. Bu sebeple asıl borçlunun, borç miktarı artacağı gibi kefilin ödemeyi taahhüt ettiği miktar da artacağından, bu durum kefil açısından sorun teşkil etmektedir. Uygur sözleşmelerinde kefilliğin nasıl son bulacağına ilişkin bir bilgiye yer verilmemiştir. Ancak asıl borçlunun borcunu ödemesi durumunda borçluluk durumu ortadan kalkacağından kefillik de son bulacaktır.

Kaynakça

- Arat, R. R. (1963). Eski Türk Hukuk Vesikaları. *JSFO* (Sitzungsberichte der 6. arbeitstagung der PIAC in Helsinki 4.-8. 6.), (65), 11-77.
- Caferoğlu, A. (1934). Uygurlarda Hukuk ve Maliye İstılahları. *Türkiyat Mecmuası*. 4(1), 1-44.
- Clark, L. (1975). *Introduction To The Uyghur Civil Documents of East Turkestan (13th-14th cc.)*. (Ph. D. Thesis). Indiana University, Indiana.
- Erlüle, F. (2003). Müteselsil Kefalet ve Müteselsil Borçluluk Kavramlarının Karşılaştırılması. *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(1-2), 629-644.
- İzgi, Ö. (1987). *Uygurların Siyasî ve Kültürel Tarihi (Hukuk Vesikalarına Göre)*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Keskin, B. (2021). Eski Uygur Borç Sözleşmelerine Ait Sekiz Fragman. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (21), 253-272.
- Keskin, B. (2020). *Eski Uygur Türkçesi Hukuk Belgeleri ve Söz Varlığı*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özyetgin, M. (2004). Eski Türklerde Ödeme Araçları: Kağıt Para Çavın Kullanımı. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*. 1(1), 90-105.
- Özyetgin, M. (2004). Eski Türk Vergi Terimleri, KÖKSAV, Tengrim Türklük Bilgisi Araştırmaları Dizisi: 4. Ankara: KÖKSAV Yayınları.
- Özyetgin, M. (2014). *İslam Öncesi Uygurlarda Toprak Hukuku*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Sadikov, K. (2019). Eski Türk Sivil Belgelerinde Resmî ve Edebî Üslubun Senkretizmi Meselesi. *Journal Of Old Turkic Studies*. 3(1),83-90.
- Şahin, G. Ö. (2019). Kefalet Sözleşmesinin Sona Ermesi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 25(2), 1288-1336.
- Şen, A. (2004). *Uigurische Sprachdenkmeler'den Seçme Uygur Hukuk Belgeleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şirin, İ. *Uygur Sivil Dökümanlarının Söz Varlığı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe Sözlük* (11. bs.). Ankara: TDK Yayınları.
- Yılmaz, B. (2020). Uygur Sivil Belgelerinin Moğol Tarihi Araştırmalarındaki Önemi. *Türkbilig*. (40), 251-260.